УДК 94(470)"18/19":272

СТАН ДЫЯЦЭЗІЯЛЬНАЙ СТРУКТУРЫ КАТАЛІЦКАГА КАСЦЁЛА НАПЯРЭДАДНІ ПЕРШАЙ СУСВЕТНАЙ ВАЙНЫ

Асіпцова Яраслава Аляксандраўна
Мсціслаўскі раённы гісторыка-археалагічны музей (г. Мсціслаў, Беларусь)

У артыкуле разгледжаны асаблівасці станаўлення дыяцэзіяльнай структуры рымска-каталіцкага касцёла ў Расійскай імперыі ў другой палове XIX – пачатку XX стагоддзя.

У першай палове XIX стагоддзя на тэрыторыі Расійскай імперыі функцыянавала 12 дыяцэзій: Віленская, Мінская, Камянецкая, Цяльшэўская, Луцка-Жытомірская, Ціраспальская, Аўгустоўская, Калішская, Келецкая, Плоцкая, Люблінская, Сандамірская і 2 архідыяцэзіі (Магілёўская і Варшаўская) [2, с. 128–130].

Вялікі ўплыў на становішча Каталіцкага касцёла ў Расійскай імперыі, у тым ліку на яго структуру, аказала студзеньскае паўстанне 1863–1864 гг. з прычыны ўдзелу каталіцкага духавенства. Пасля падзей 1863–1864 гг. з боку ўрада Расійскай імперыі ўжываўся шэраг абмежаванняў адміністрацыйна-прымусовага характару да каталіцкага духавенства, адбыліся змены ў адносінах з Ватыканам. Так, у 1866 годзе імператар Аляксандр II выдаў указ аб разрыве Канкардату 1847 г., а таксама адбылося спыненне дыпламатычных адносін паміж Расійскай імперыяй і Апостальскай сталіцай [5, s. 157].

Акрамя таго, антыкаталіцкія меры закранулі і структуру рымска-каталіцкага касцёла. Так, у 1866 годзе была скасаваная Камянецкая дыяцэзія, а яе парафіі ўвайшлі ў склад Луцка-Жытомірскай дыяцэзіі. У 1867 годзе ўзнікла прапанова скасаваць і Мінскую дыяцэзію. 29 ліпеня 1869 г. адбылося скасаванне Мінскай дыяцэзіі, а яе парафіі ўвайшлі ў склад Віленскай дыяцэзіі. Прычым, у 1874 г. дзеючым Папам Рымскім у сілу бясспрэчнасці дзеяння булы "Universalis Ecclesiae cura" 1848 г., было абвешчана несапраўднай юрысдыкцыя Віленскай дыяцэзіі ў дачыненні да Мінскай. У сваю чаргу, Мінская і Камянецкая дыяцэзіі атрымалі статус апостальскіх адміністрацый [5, s. 128–129].

У 1878 годзе адбылося абранне Папы Рымскага – Льва XIII, які ажыццяўляў палітыку, атрымаўшую назву "дазвол і звязванне". Абранне новага пантыфіка з'яўляўлялась важным крокам ва ўзаемаадносінах паміж урадам Расійскай імперыяй і Апостальскай сталіцай. Так, у 1880 г. пачаліся перамовы аб лёсе Мінскай дыяцэзіі. З боку Апостальскай сталіцы быў прапанаваны праект аднаўлення дыяцэзіі, але ён быў адхілены. Вынікам перамоў стаў кампраміс – далучэнне парафій Мінскай дыяцэзіі да Магілёўскай архідыяцэзіі. Дадзенае рашэнне было выклікана падабенствам маральна-рэлігійнага жыцця вернікаў Мінскай дыяцэзіі не столькі з Віленскай дыяцэзіяй, колькі з Магілёўскай архідыяцэзіяй. У 1882 г. Мінская дыяцэзія стала часткай Магілёўскай архідыяцэзіі, а ў 1883 г. рымска-каталіцкія касцёлы Мінскай губерні даручаліся пад кіраванне арцыбіскупа магілёўскага А. Гінтаўта.

Указ "Аб умацаванні пачаткаў верацяпімасці" ад 17 красавіка 1905 г. адыграў важную ролю ў рэлігійным жыцці Расійскай імперыі. У гэты час пачаліся прапановы праектаў, накіраваных на змяненне арганізацыйнай структуры Каталіцкага касцёла і яго кіравання. Усе праекты разглядаліся ў Міністэрстве ўнутраных спраў і Дэпартаменце духоўных спраў замежных веравызнанняў Расійскай імперыі. Так, каталіцкі клір прапанаваў праект, які знайшоў адлюстраванне ў праграме Канстуцыйна-каталіцкай партыі Літвы і Беларусі (чацвёртая глава). Клір, напрыклад, прапаноўваў знішчэнне рымска-каталіцкай духоўнай калегіі, права свабоднага дыялогу з папскім прастолам, абранне біскупаў згодна з кананічным правам рымска-каталіцкай царквы і г.д. Аднак праект быў адхілены [6, s. 8–9]. Акрамя гэтага, разглядаліся такія праекты як:

1) праект скасавання Віленскай дыяцэзіі. Дадзеная прапанова была выклікана тым, што дыяцэзія з'яўлялася цэнтрам антыўрадавых ідэй і выступленняў (лістападаўскае паўстанне 1830–1831 гг., студзеньскае паўстанне 1863–1864 гг.). Па праекту планавалася далучыць парафіі Віленскай губерні да Цяльшэўскай дыяцэзіі, а гродзенскія парафіі да Луцка-Жытомірскай дыяцэзіі. Аднак гэта не сустрэла падтрымкі з боку імператарскага прадстаўніка пры Св. Прастоле, які

Электронный архив библиотеки имени А. Кулешова

лічыў гэты крок незаконным. У сваю чаргу, у Ватыкане пачалі ўзнікаць сумневы наконт свабоды веравызнання ў Расійскай імперыі. У сувязі з гэтым, праект быў адхілены, паколькі скасаванне дыяцэзіі прывядзе да ўзнікнення праблем для ўраду Расійскай імперыі;

2) праект рэфармавання Магілёўскай рымска-каталіцкай архідыяцэзіі. Справа ў тым, што ў падпарадкаванні архідыяцэзіі мелася агромная колькасць парафій з каталіцкім насельніцтвам, якое было аддзелена ад касцёлаў вялікай адлегласцю, што абцяжарвала ажыццяўляць культавыя мерапрыемствы. Так, арцыбіскуп магілёўскі В. Ключынскі прапанаваў падзяліць Магілёўскую рымска-каталіцкую архідыяцэзію на 3 самастойныя дыяцэзіі: для беларусаў, ліфляндскіх і курляндскіх латышоў, і для азіяцкай часткі Расіі, альбо прызначыць беларускага, латышскага і сібірскага суфрагана пры мітрапаліце магілёўскім. Праект не быў рэалізаваны;

3) праект аднаўлення Мінскай рымска-каталіцкай дыяцэзіі. Праект не сустрэў падтрымкі сярод расійскіх чыноўнікаў. Прычым, Міністэрства ўнутраных спраў было вымушана прызнаць, што Мінская дыяцэзія кананічна ніколі не была скасавана і працягвала існаваць з ведама ўраду [1, с. 76–77].

Напапярэдадні Першай сусветнай вайны ў Расійскай імперыі налічвалася 5 мільёнаў каталікоў, 4500 касцёлаў і 1158 парафій, 2 архідыяцэзіі і 10 дыяцэзій. У сваю чаргу, на беларускіх землях, у склад Віленскай дыяцэзіі ўваходзіла 278 парафій і 36 філій, а на яе тэрыторыі пражывала 1 392 341 каталікоў і служыла 535 ксяндзоў [5, s. 672]. У склад Магілёўскай рымска-каталіцкай архідыяцэзіі, у 1914 годзе, ўваходзіла 214 парафій, 13 філій, а на яе тэрыторыі пражывалі 867000 каталікоў і служыла 370 ксяндзоў [3, с. 19; 5, s. 680].

Такім чынам, ўдзел каталіцкага духавенства ў паўстанні 1863–1864 гг. паўплываў на становішча Каталіцкага касцёла ў Расійскай імперыіі. Была праведзена рэарганізацыя дыяцэзіяльнай структуры касцёла. У выніку грамадска-палітычных падзей пачатку XX стагоддзя быў узяты курс на лібералізацыю рэлігійнага заканадаўства, што спрыяла актывізацыі дзейнасці Каталіцкага касцёла, аднак гэта істотна не паўплывала на дыяцэзіяльную структуру.

Літаратура

1. Ганчар, А. И. Административно-территориальное деление Римско-католической церкви в Российской империи: планы и реалии / А. И. Ганчар // Вестник Полоцкого государственного университета. Серия А, Гуманитарные науки. – 2019. – № 1. – С. 76–85.

2. Пожарский, К. История Римско-Католической Церкви в Российской Империи (XVIII–XX вв.) в документах Российского государственного исторического архива / Федер. арх. служба России. Рос. гос. ист. Архив. – СПб.; Варшава : РГИА, 1999. – 289 с.

3. Ярмусик, Э.С. Католический Костёл в Белоруссии в годы второй мировой войны (1939–1945 гг.) : Монография / Э. С. Ярмусик. – Гродно : ГрГУ, 2002. – 240 с.

4. Krzysztof Grygajtis. Kosciol katolicki w Rosji i w ZSRR w XIX i XX wieku. Doktrynalne uwarunkowania jego działalnosci / Krzysztof Grygajtis // History of Church(es), History of Law, Politics and religion, 19th Century, Pre-WW I & WW I (1900–1919), Interwar Period (1920–1939), WW II and following years (1940–1949), Post-War period (1950–1989), Canon Law. Church Law. – Krakow, 2006. – S. 155–200.

5. Kumor, B. Ustroj i organizacja Kosciola polskiego w okresie niewoli narodowej. 1772–1918 / B. Kumor. – Krakow : Polskie Tow-wo Teologiczne, 1980. – 700 s.

6. Program Stronnictwa Konstytucyjno-Katolickiego na Litwe i Białorus / inicyator Edward Ropp. – Wilno : Drukarnia Edmunda Nowickiego, 1906. – 16 s.